

БЪЛГАРСКО СПИСАНИЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ
БРОЙ 1
2017

BULGARIAN JOURNAL OF EDUCATION
VOLUME 1
2017

**МЪЖКОТО ОПИТНО ПЕДАГОГИЧЕСКО УЧИЛИЩЕ
КРАЙ ШУМЕН (1924 - 1935 г.)
Опит за исторически анализ**

СТЕЛА А. БОШНАКОВА

Stela A. Boshnakova. THE BOYS' EXPERIMENTAL PEDAGOGICAL SCHOOL NEAR SHUMEN (1924 – 1935) An attempt at a historical analysis

Резюме. Целта на статията е чрез кратък исторически преглед да се покажат добрите идеи в българското образование и да се открият иновативните за времето си практики, които в нашето съвремие са все още актуални. Такива са например, пансионатните (бординг) училища, които са добре развити в Западна Европа. В исторически план, България също прави своите опити за откриване на подобни училища, и макар и незавършени, тези опити имат своето място в развитието на българската образователна система.

Abstract. The aim of the current article is through a short historical outline to show the good ideas in the Bulgarian education as well as to highlight the innovative practices at that time, which are still relevant today, especially in the developed countries. Such are the so called boarding schools that are well developed in Western Europe. Historically, Bulgaria has made attempts to open such schools. Although those attempts have not been completed, they have their place in the Bulgarian educational system.

Ключови думи: исторически преглед, образователни практики, мъжко опитно педагогическо училище

Keywords: historical outline, educational practices, boys' experimental pedagogical school

Развитието на българската образователна система през годините претърпява изменения, които се стремят да актуализират състоянието на българското образование и да осъществят добри практики, често пъти взаимствани от други страни. Историческият поглед върху подобни практики дава не само информация, но и една сравнителна гледна точка спрямо състоянието на днешното ни образование. Историята винаги е добра учителка за тези, които могат да разбират нейните уроци. Твърде ценни уроци дава тя по отношение на създаването на нови училищни системи, училищни програми и нови типове училища. Историческият поглед върху процеса на създаване, развитие и закриване на Мъжкото опитно педагогическо училище в Шумен (1924 – 1935 г.) е още една възможност за осмисляне на действителността в съвременното българско образование.

Мъжкото опитно педагогическо училище с пансион и стопанство в гр. Шумен е открито от Министерството на народното просвещение в началото на учебната 1924 – 1925 г. То е единственото по рода си в цялата страна. Създадено е по образец на училището в град Яш, Румъния. За проучване на опита на това училище, който е бил считан за напредничав за времето си, е бил изпратен специален наш учител в град Яш, който покъсно става директор на българското училище. Мъжкото опитно педагогическо училище е открито на мястото на Практическото земеделско училище в гр. Шумен, което е било към Министерството на земеделието и държавните имоти.

Основната причина за откриването на опитното училище е за да подготвя учители за селските първоначални училища, като им дава както педагогически, така и теоретически и практически познания по земеделие, с което се цели учителят да бъде в полза не само на учениците, но и на земеделските стопани. За ученици в училището са приемани изключително деца от селата в цялата страна (1).

Принципите, които прозират в устройството и организацията на училището са два. Първият е за свързване на образованието на народния учител със селския труд, а вторият – даване на необходимото възпитание на учениците чрез живота в училищния пансион. Да подготви добри учители

и аграрни дейци за нуждите на селото – ето накратко целите на Опитното педагогическо училище (18, с. 5).

Продължителността на обучението в училището е била пет години. В първи клас на гимназията е било предвидено да се приемат тридесет ученици със завършено прогимназиално образование и не по-възрастни от седемнадесет години. Те не плащат никакви такси (през първите години от откриването на училището) и се ползват с безплатна храна и общежитие. Завършилите петгодишния курс на обучение са получавали права за редовни първоначални учители и са назначавани в селските първоначални училища. Като допълнителен стимул те са били оземлявани с малки стопанства (19, с.15

Още при първото известие за откриването на училището се записват двадесет и пет ученици, като между кандидатите се прави подбор по успех и поведение (20).

Главният инспектор при министерството на народното просвещение подбира учителския персонал и назначава директора на новото училище – педагога П. Давидов. Учителите първоначално са тринадесет на брой, избрани от мъжката и девическата гимназии в града. Всички учители са назначени със заплащане от по 40 лева на учебен час, като заплащането на учителите по технически предмети е 30 лева на час (5).

Поради липса на достатъчно средства, няколко години по-късно училището започва да събира такса от учениците. За всяка учебна година се заплащали по 6,000 лв. пансионна и 500 лв. учебна такса. Тези средства са били необходими, за да се осигурят на учениците квартира, храна, осветление, отопление, пране, креват и учебници [13, л. 108; 14, л. 109].

При постъпване в училището от учениците се изисквало да представят задължително нотариално заверена декларация от Шуменския окръжен нотариус, че при завършването си ученикът трябва да учителства пет години, като народен първоначален учител в селата, а ако не изпълни това задължение, трябва да изплати на държавата по пет хиляди лева за всяка прекарана в училището година (2).

Уникалността на Мъжкото опитно училище, както на българското така и на румънското, се състои в подготовката на учители, които да работят в селските райони като първоначални учители. За разлика от българското, румънско училище не е опитно, тъй като е утвърдено през годините. Следвоенната икономическа депресия, започва бавно да отминава и в българските села през този период се усеща нуждата от стопанска активност. Поради това се е считало, че съчетаването по подходящ начин на учителската подготовка с тази на специалиста по селско стопанство би допринесло за по-бързото икономическо развитие на селските райони.

На Опитното педагогическо училище са възлагани големи надежди, най-вече по отношение на това да се осъществи връзка между учителя и селяните. Именно за това в програмата му е предвидено да се изучават през всичките години агрономически дисциплини. Предвидени са и отделни часове за земеделско-стопанска практика, която се провежда в училищното стопанство (18, с. 4, 5).

За големите надежди, възлагани на училището свидетелстват честите посещения от длъжностни лица от Министерството на просвещението и прочувствената реч на тогавашния министър на вътрешните работи Иван Русев, според когото “Това училище ще спомогне за издигане на нашето село до оная висота, на която са се издигнали селата в културните страни” (18, с.3). При посещение в училището скоро след откриването му, министъра на народната просвета професор Александър Цанков пише: “Желая това училище да израстне, като буен светилник на просвета и знания между селското население” (пак там, с. 4).

Според министъра на външните работи Христо Калфов, училището пръска светлина в двете най-важни области – възпитанието и рационалното обработване на земята (пак там, с.4).

За разлика от българското, румънското училище разполага със 104 души персонал, 30 от които са учители с висше образование: двама педагози, трима филолози, трима математици, трима по пеене и музика, един свещеник, един агроном, един лекар и др. Обучението в него се води през годината по две седмични програми – една лятна и една зимна. В лятната програма са застъпени повече практически земеделски

упражнения, а в зимната – другите учебни предмети (вероучение, румънски, френски, математика, педагогика, гражданско учение, агрономия, рисуване и др.) за сметка на практическите земеделски упражнения (17, с. 503, 506).

Мъжкото опитно училище в Шумен работи без специално изработена за него програма, като се води по тази на останалите средни училища. Това обаче затруднява процеса на работата, поради неговата специфика за постигането на характерните образователни цели. Процесът на обучение е свързан най-вече с придобиване на учителска правоспособност и стопански компетентности, които трябва да се проявят главно в две направления – да се сложи пряк мост между народа и интелигенцията и да се подготви селянинът за новия стопански темп на времето (12).

Обучението в училището се извършва на два етапа. Първият етап е обучение подобно на останалите средни училища и използвайки на практика същите учебници и учебно съдържание. Вторият етап на обучение е по земеделска практика. На практическите земеделски занятия, по-долна бележка от среден (3) не се поставя, освен на ония ученици, при които директорът и агрономът установят зла воля. Такива ученици, които са получили слаб (2) на практическия земеделски изпит, повтарят класа. По земеделска практика не се допуска поправителен изпит (7).

По земеделска практика учениците извършват следните дейности:

Във фермата – оране, сеитба, копан, жетва, возитба, вършитба.

В лозето – резитба, копан, бране на грозде и приготвяне на вино.

В краварната – доене на кравите, подсирване, биене на масло.

В свинарник и птичарник – хранене и отглеждане на свине и птици.

В парковете – почистване и прекопаване.

Стопанството на опитното училище се различава от това на Яшкото по това, че то цялото се състои от обработваема земя. И то има ниви, лозя, овощна и зеленчукова градини, малка цветна градинка, но освен тях при него са застъпени и скотовъдни дейности: краварница с млекарница,

свинарник, птичарник, конюшна...Стопанството е твърде голямо, а учениците са малко на брой (18, с. 9).

Стопанството представлява едно средно земеделско поле, което служи и като учебно помагало за практическа подготовка по земеделие и отраслите му за учениците. В стопанството на училището са застъпени следните земеделски култури – пшеница, овес, царевица, слънчоглед, цвекло, фасул, люцерна, просо и др. ([4]).

Правилникът на училището ясно и категорично очертава предназначението на стопанството. В параграф 100 се казва: всички клонове на стопанството при училището трябва да бъдат така учредени, че да могат да служат за образец на разумно стопанисване, както на самите ученици, така и на околното население (10).

Материалната база на училището е доста голяма и по своята същност уникална, поради наличието на различни земеделски постройки. Това обаче затруднява донякъде процеса на обучение поради постоянната нужда от обновяване на постройките. Училището разполага с един трактор, предоставен му от завода „Кабюк”. Освен това има 5 декара овощен разсадник, 30 декара пасбище и 13.500 декара американско облагородено лозе (6). Училището разполага също и с работен добитък – една и половина конски двойки (коне и кобили) за впрягане във файтон, едно муле, работни волове – две двойки. Файтонджийските коне при нужда се ползват за работа в стопанството. Полученият тор от работния добитък се съхранява в специално торище. Стопанството разполага и с почти всички земеделски оръдия и машини, но повечето от тях са дълго употребявани и са почти негодни за употреба (16).

Финансовите и икономически трудности през които преминава училището са видни и това оказва влияние върху развитието на добрата идея, взаймствана от румънското училище. За разлика от северните ни съседи, българските ученици претърпяват далеч по-големи лишения и неудобства в учебния процес, особено през първите години от създаването на училището. Особено зле са новоприетите ученици през учебната 1927 – 1928 година. Поради липса на достатъчно спални помещения, през зимата те спят в наскоро построено жилище (с пари събрани от родителите на

учениците), в което няма под и влагата е толкова голяма, че дюшеците изгниват. През следващите години училището постепенно преодолява проблемите с липсата на помещения и чистотата в тях (18, с. 12). Въпреки това, обаче се усеща липсата на допълнителни помещения и достатъчно пространство, което е особено необходимо за почивка на учениците.

Нуждите на пансиона през учебната 1930/31 г. са големи и това става причина за недоволство от страна на учениците. Техните недоволства дори биват отразени в местния вестник „Шуменски вести”. Помещенията са ограничени и учениците прекарват зимно време от 5 ч. сутрин до 21 ч. вечер в класната стая – цели 16 часа. Тежката финансова криза, не позволява решаването на този проблем. Няма никакви салони, където учениците да отпочиват (6).

Спалните помещения към пансиона се отопляват с дърва и ламаринени печки, а леглата в тях са с пружини и дюшеци. Всеки ученик има юрган и вълнено одеало. Умивалниците са чрез кранове, поставени на тръба. Те са достатъчно на брой, но са отдалечени от спалните помещения, което внася леко неудобство. Тоалетните също са отделени от спалните (15).

В училището има медицински фелдшер и амбулатория, обаче последната не разполага с най-необходимите пособия на лекаря, като уреди за изследване, престилки за фелдшера и др. Учениците се преглеждат, измерват се ръст, гръдна обиколка и тегло в началото и края на всяка учебна година. Установено е, че когато се връщат от село от лятна ваканция, учениците са с намалено тегло и с изпити и бледи лица. Това се дължи на условията на живот в селата, които при 95 % от учениците са по-лоши отколкото в училище (15).

При основаване на училището, в стопанството е имало само една едноетажна сграда, която е била подходяща за училище и пансион. В нея една от стаите е служила за спалня на учениците, друга за занималня и класна стая едновременно. Училището не е имало никакви кабинети, работилници, зали и игрища. Особено труден е бил животът на учениците през зимата, когато не са могли да излизат дори и на двора, а по цели дни са прекарвали в класните стаи (8, с. 11).

За сравнение, обстановката в румънското училище е съвсем различна. Приемат се ежегодно приблизително по сто ученици. Всеки ученик плаща по 200 леи годишно за записване и нищо друго. Всички разноски са за сметка на държавата. Кабинетите, библиотеките, залите за пеене, музика и рисуване, спалните и цялата покъщнина на училището са наистина образцови. Условиата осигуряват приятна обстановка на работа, както на учителите, така и на учениците. Училището по нищо не отстъпва на добре уредените средни училища в Германия и Франция.

Учениците разполагат с девет големи спални помещения, много добре наредени, с хубави железни легла. При всяка спалня има по един коридор с по 25 – 30 умивалника. Училището се осветлява с електричество и се отоплява с централно отопление. Вън от централното здание се намират параклисът, болницата, жилището на директора, електрическата инсталация и други здания. Училището разполага с един автомобил и два камиона. Както се вижда от изложеното дотук, училището е отлично (17, с. 502 – 507).

Въпреки разминаването между идеята и действителността, при която се осъществява учебният процес в Шуменското опитно училище, трябва да бъдат отчетени големите усилия на директора и учителите. Дори с недостатъчни ресурси, училището успява да постига напредък и да подготвя отлични ученици.

При проведените зрелостни изпити от 11 до 19 юни 1931 г., министерски пратеник е известният педагог проф. д-р Петко Цонев. Впечатленията на професор Цонев са много добри. Ето какво казва той за знанията на учениците от МОПУ: „Учениците отговарят много добре. В сравнение с отговорите и знанията на учениците от другите педагогически училища (Девическото училище и института), учениците на МОПУ заемат първо място” (9).

Въпреки, че при училището има фонд „поощрение на способни и примерни ученици”, държавата отпуска само 10 000 лева при учредяване на фонда, които обаче са крайно недостатъчни и отиват за набавяне на учебни помагала и покъщнина, за бедни ученици и екскурзии (8, л. 100; 11, л. 106).

Нуждите на училището наистина са големи и ако се отчитат резултатите въз основа на условията, то постигнатото с право може да се нарече успех. Успех, който вероятно е постиган с много усилия и лишения. Успех, който не може да се сравни с този на румънското и други европейски училища, но който може да послужи като добър и нагледен пример за историческото развитие на българското образование.

Мъжкото опитно педагогическо училище преминава през доста трудности в годините на своето съществуване. Икономическата обстановка и нуждата от специфична образователна програма оказват своето влияние върху процеса на обучение. Въпреки това, за своето време и възможности, училището подготвя млади учители за селата на едно много добро ниво. Материалната база, макар и с недостатъчно помещения, е уникална по замисъла на своето предназначение. Обширният парк и земеделските постройки изпълняват своята обучаваща функция, дори в условията на незапълнените изцяло нужди на училището. Стремещт на ръководството на училището да задоволи потребността на българския народ, именно от учители за селата, ясно личи от думите на директора С. Костов: „Всички ония, които отблизо са видяли живота на учениците в училището, които са прегледали успеха и поведението им, а така също и дисциплината, която цари всред тях, са били във възторг и не са се свенили да изказват тоя си възторг и да казват, че бъдещето на нашето село зависи от съществуването на повереното ми училище и неговата уредба. Даже не малцина са лансирали идеята всички училища у нас да станат такива, защото само тук може да се създадат цялостни характери, културтрегери за нашия народ”(3).

Въпреки добрата идея, условията на българската действителност не позволяват на Мъжкото опитно педагогическо училище в Шумен да работи така, както румънското и други европейски училища от същия тип. През 1933 г. във връзка с реформите в просветното дело, се повдига въпросът за закриване на училището, като се остави стопанството му към учителския институт за опитно поле. През 1937 г. то се слива с Опитния педагогически институт, който се преименува в Опитен педагогически институт и Мъжко опитно педагогическо училище с пансион и стопанство. Оглавява се от

един директор с централно ръководство от страна на Министерството на просвещението (1).

ЛИТЕРАТУРА

1. Държавен архив – Шумен, ф.18 – ист. справка
2. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а. е. 13, л. 96
3. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 42, л. 8
4. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп. 1, а. е. 61, л. 129
5. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 84, л. 21
6. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л. 88
7. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а. е. 94, л. 98
8. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л.100
9. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л.103
10. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л. 105
11. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л. 106
12. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а. е. 94, л. 107
13. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л. 108
14. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л. 109
15. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л. 118
16. Държавен архив – Шумен, ф.18К, оп.1, а.е. 94, л. 130
17. Училищен преглед, год. XXIII, кн. 5 и 6 – 1924г.
18. Чакъров, Н. Един незавършен педагогически опит у нас.
Опитно педагогическо училище край гр. Шумен. Шумен, 1933.
19. Шуменски окръжен вестник, бр.19, 15 октомври 1924г.
20. Шуменски вести – год. VI, бр. 66, 24 септември 1924г.

Стела Александрова Бошнакова
ШУ “Епископ Константин Преславски”
специалност: Педагогика
pedagog.shumen@gmail.com